TÜRK TARİHİNİN BAŞLANGICI

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu

Son araştırmalara göre, tarihimizin başlangıcı, Sümer tarihine kadar gitmektedir. Sümercenin aslı konusu çok yazılmış, çok işlenmiştir. Hemen her ulustan dilciler, Sümerce ile kendi dillerini karşılaştırmışlar, çıkar yol aramışlar, bulamamışlardır. Temeldeki gerçekler, Türkçe dışında, bütün dillere ters düşmüştür.

Sümer uygarlığında, bugünkü dünya uygarlığının başlangıcı, temeli vardır: Din, Tanrı, rahip, tapınak, şiir, destan, öykü, atasözü, düşünce düzeni; hükümdar, ulus, yönetim, kanun; okul, öğretmen, öğrenci; madencilik; tarım, ticaret, matematik, astronomi; her türlü sanat: müzik, resim, heykel ve mimari gibi.

İsa'dan önce 3300 (üç bin üç yüz) yıllarında başlayan, 3200 (üç bin iki yüz) yıllarında da yazının bulunmasıyle perçinleşen böyle bir uygarlığa, hiç kuşkusuz, her ulus sahip çıkmak istemiştir.

Ne var ki, bütün zorlamalara karşın, Sümerce araştırılan, karşılaştırılan pek çok dile ters düşmüştür, çünkü gerçek bir başka yöndediir.

Son incelemeler göstermiştir ki, Sümer uygarlığı, en eski bir uygarlık olmakla birlikte tek başına bir halka değildir. Bu uygarlık, sonradan, yine Mezopotamya'da, aynı soydan gelen insanlarca, iki kez daha, iki büyük halka halinde yüceltilmiş, ayakta tutulmuştur.

Güney Mezopotamya'daki Sümer uygarlık halkasını, daha yukarılarda, Kuzey Mezopotamya'ya doğru yayılarak, sürdüren, yaşatan, Gud'lar, daha sonra da Kas'lardır. Günümüzden, Türk tarihinin başlangıcına doğru, gidilmesi gereken oldukça karanlık yolda, en önemli, en ışıklı kilometre taşı, Kas'lardan kalan çiviyazılı tabletlerdir.

Kıvançla belirtmek gerekir ki, Gud'ların, özellikle Kas'ların dillerinin Türkçe oluşunun açıklanmasıyle, Sümerce sorunu da, bütünüyle aydınlığa kavuşmuştur. Son incelemelere göre, hiç kuşkusuz kesinlikle, Sümerce, Türkçedir demek doğru olur.

Sümerce'nin Türkçe olduğunu ilk kez yirminci yüzyılın başlarında Prof. Fritz Hommel açıklamıştı[1].

Atatürk bu çok önemli açıklamayı eşsiz görüşüyle hemen benimsemiş, bu konunun ve buna benzer başka konuların gerçekçi bilim yöntemleriyle incelenmesi için, 1936'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini kurmuş ve bu fakülteye batının ünlü Sümerologu Prof.B.Landsberger'i öğretim üyesi olarak yerleştirmişti.

Prof.B.Landsberger, Atatürk'ün, özellikle Sümerce konusunda önemle durduğunu yakından bildiği için, 1937'de toplanan Tarih Kurultayı'na, Sümerce üzerinde olmasa da, İ.Ö. 2500 yıllarında Mezopotamya'da hükümran olmuş Gut ya da Kut kavminin Türk asıllı olabileceği hakkındaki düşüncelerini şöyle açıklamıştı: "Bu Gutium yahut Kutiun milletinin adının Akatça nisbet eki olan kısmını çizecek olursak Kut kalır. Eğer çok muhim olan alâmetler bizi aldatmıyorsa, tarihimizde Türklerle en yakın bir surette münasebettar olan, hatta belki de ayniyet gösteren kabile budur" (bkz. 1937 yılı Tarih Kongresi Zabıtları, TTK yayımı, s.105).

Prof.B.Landsberger, Atatürk'ün hazır bulunduğu bu Kurultayda, Gut(Kut) kavmi kral adlarının çok olduğunu, ancak yazıtların bir kısmının kırıldığını, okunan beş kral adının açıklanabildiğini söylüyordu. Bu önemli adlar şunlardı:

1. Yarlagan
2. Tirigan.
3. Şarlak, Çarlak
4. El-ulumuş
5. İnim-bakaş.

Prof.B.Landsberger, aynı bildiride; "Kut'lar, 2500'den sonra, Akad'ın Samî krallarını düşürdüler ve 125 yıl Mezopotamya'ya hükmettiler" diyordu. (bkz. aynı Zabıtlar, s.106.)

Atatürk'ün huzurunda, 1937 yılı Tarih Kurultayı'nda açıklanan bu çok önemli bildirinin konusu, ne yazık ki araya Atatürk'ün hastalığının girmesi, olayların hızı dolayısıyle, gereken önemle ele alınamamış, bir kenara itilmiş, tam kırk yıl unutulmuştur.

---

1 Fritz Hommel; Etnologie und Geographie des Alten Orients, München 1925–26 ve Zweihundert Sümerotürkisehe Wörtverglcichungen als grundlage zu einem neuen Kapital der Sprachwissenchaft, München 1915.

Kırk yıl sonra, Oğuz sözcüğünün incelenmesi sırasında, Fars'ların, Arapların eski çağlardan beri, düzenli bir biçimde, Oğuz'lara Guz demelerine dikkat edilmiş ve bu olayın nedenleri araştırılmış, Oğuz adının aslında Guz olabileceği düşünülmüş, geriye gide gide İsa'dan önce 1700 (bin yedi yüz) yıllarında Mezopotamya'da beş yüz altmış (560) yıl hükmetmiş olan Kas'lara ulaşılmıştır. Bu çok önemli konu, 1978 yılı 11 Martında Cumhuriyet Gazetesinde ve 26 Eylülde de Milliyet Gazetesinde ayrıntılı yayınlanmış, Kas'ların Guz'lar olduğu, Oğuz Türkleri sayılmaları gerektiği, Oğuz sözcüğünün Guz biçiminden geldiği tarafımdan açıklanmıştı.

Kas dilinin çözülmesiyle, birçok tarihçi ve dilcinin sıraladığı soruları yanıtlamak kolaylaşmış, ayrıca Kas'lardan, Gud'lardan da eskiye gidilerek yıllardan beri ortada çözüm bekleyen Sümerce sorunu da aydınlığa kavuşmuştur.

Son duruma göre, birçok dilci ve tarihçinin yöneltebileceği çok önemli soruları şöyle yanıtlayabiliriz:

Türk tarihi, İ.Ö. üç bin beş yüz (3500) yıllarında yaşamış olan Sümerlerin tarihiyle başlatılmalıdır.

Kuzey Asya'da, Subar'lar (Sabirler, Subir'ler) adı[2] altında yaşayan Türk boyları, dondurucu soğuk, buz ve geçim zorluklarıyle, Sibirya'dan çeşitli yollarla, özellikle Hazer Gölü yörelerinden, Kuzey İran'dan sıcak ülkelere, Güney Mezopotamya'ya göç etmişler, burada adları da Türkçe olan "Ur ve Uruk" kentlerini kurmuşlardır. Dil ve lehçe özellikleri dikkate alınınca, Sümer'lerin bugünkü en yakın temsilcileri Kuzey Asya'da yaşayan Suvar, Yakut, Karagas, Çuvaş Türkleridir.

Hiç kuşkusuz bu diller, uzun yüzyıllar boyunca, başka Türk lehçelerinin, başka dillerin yeni yeni aşılamalarıyle eski Sümer dilinden oldukça uzaktadırlar. Ne var ki, Türk dili ve lehçeleri, sözcüklerinin aslını, dil kurallarını, inanılmayacak biçimde koruyarak yüzyılları aşmıştır. Bu bakımdan "Türk dili koruyucudur" denir. Gerçekten de Kas sözcüklerindeki Türkçe, çok uzaklardan, yirmi yedi yüzyıl önceden, pırıltılı kök ve ekleriyle günümüze kadar ışık vermekte, bugünkü Türkçeyi de aydınlatmaktadır.

Kasçanın ve Sümercenin Türkçe olduğu hakkındaki kanıtları sıralamadan önce, bu iki ünlü dilin arasındaki zaman bölümünde, aynı alan-

2 Kaşgarlı Mahmud, Divan'ında, bu sözcüğü "Suvar" olarak göstermektedir.

lardaki, aynı yapıdaki Gud dilini açıklamak gerekmektedir. Bilinenden bilinmeyene doğru bir yöntem izlemekle sonuca daha sağlam gidilecektir.

Prof. Lansdberger'in 1937'deki Kurultayda Atatürk'ün huzurunda açıkladığı Gutlar (Kut'lar) daha doğrusu Gud'lar, yine aynı etkenlerle Kuzey Asya'dan göçmüş olan, ancak Subarlardan başka bir adla anılan başka bir Türk boyu, Guz'lardır. Bunlar çok yakın soydaşları olan Sümer tabanına kolaylıkla yerleşmişler, yoğun Samî toplulukları içinde ve üstünde, ancak 125 yıl hükümran olabilmişlerdir. İ.Ö. 2285 yılında ya da Prof.M.Landsberger'in belirttiği gibi 2500 yıllarında Mezepotamya'ya hükümran olan bu kavmin Gut ya da Kut biçimlerinde kullanılan adının, kendilerinden 500–700 (beş yüz-yedi yüz) yıl sonra, yörede yaşayan Guz ya da Kas kavmiyle bağlantısı, birliği kolaylıkla açıklanabilir.

Ancak Prof.Landsberger Gud kavmi ile uygarlık alanında çok parlak anıtlar bırakmış olan Kas kavmi arasında bir bağlantı kurmaktan çok uzaktır ve aynı Kurultayda şöyle demektedir: "Demek ki ben Elamlardan, Subarlardan, Sulubarlardan, *Kaslardan* bahsedecek değilim" (bkz. aynı Kurultay bildirisi, s. 104). Halbuki bugünkü koşullarda, yeni yeni incelemelerle Prof.Landsberger'in o gün için bir yana ittiği Elamlı'ların, Subar'ların, Kas'ların, Sümer'lerin Türk olduğu bilim alanında saptanabilmekte, gerçekler tümüyle ortaya çıkmaktadır.

Nitekim Gud(Kut) adı ile Guz(Kas) adı arasındaki büyük benzerlik, yakınlık, birlik ortadadır. Sözcük yapıları da aynıdır. Aynı yörede yaşayan bu iki kavmin adını Akad kaynakları aktardığına göre, Akadca ile bu iki kavmin dilleri arasında "ses karşılanması = substition phonétique" sorunu vardır. Bu bir yaygın dil olayıdır. Türkçede "hizmet, fazıl" biçiminde kullanılan Arapça sözcükler, Arapçada "hıdmet, fadıl" biçimlerinde kullanılır. Uluslar, yabancı dillerdeki sesleri kendi dillerine göre değiştirirler. Ayrıca, Türkçede "z"ye dönen bir "d" sorunu da vardır. Türkiye Türkçesindeki "ayak" bazı lehçelerde "adak", bazılarında da "azak"tır.

Bütün kaynaklar, Gud dili ile Guz(Kas) dili arasındaki yapı benzerliğinde birleşiyorlar. Her iki dil de Samî dil yapısında değildir ve her iki dil de bitişken (agglutinante) diller özelliğindedir. Kaldı ki köken bakımından aynı olan bu iki sözcük, eski ve yeni biçimiyle birlikte yaşayabilmiştir. Bu iki topluluk arasındaki boşluk ve oldukça büyük zaman farkına karşın Samîlere yabancı olarak aynı yörelerde, aynı özelliklerle

yaşamlarını aralıksız sürdürmüşler, ancak, tarih kaynaklarında açık görünen bu sürenin belgeleri bulunamamıştır.

Görülüyor ki, Prof.Lendsberger'in bildirisinde söz ettiği Gud'lar kavmi Mezopotamya'da tek başına hükümran olmuş, tek bir halka değildir. Gud'lar bu yörelerde yaşamlarını aralıksız sürdürmekteydi; kendilerinden yaklaşık beş yüzyıl sonra gelen Guz'larla (Kas'larla) yakından ilgiliydiler, kısaca aynı kavimdiler demek doğru olur.

Türkler bugün olduğu gibi, eski çağlarda da ayrı ayrı boy adlarıyle tanınıyorlardı. Bugünkü, Kırgızlar, Özbekler, Yakutlar, Çuvaşlar gibi, eski çağlarda da Subarlar (Subariler, Subirler), Gud'lar ya da Guz'lar (Kas'lar) vardı. Kısaca İ.Ö.3500 yıllarında yaşamış olan Sümer'ler de, İ.Ö.2500 yıllarında hükümran olan Gud'lar (Kut'lar) ve yine İ.Ö.1700 yıllarında hâkimiyet kuran Kas'lar (Guz'lar) arasındaki zaman farkı hükümranlık zamanlarının farkıdır. Yoksa Türkler bu yörelerde aralıksız, uzun yüzyıllar yaşamışlardır. İ.Ö. Sürye'deki Kas'lardan tarihçi Strabon Kos adıyle söz ettiği gibi Hazreti Muhammed zamanında da Türklerin bu yörelerdeki varlığından ve güçlerinden hadislerde de önemli kayıtlar vardır[3]. Kaldı ki, Hazret-i Muhammed'den önce, Mekke'nin anahtarının muhafızı olan Huza'a kabilesinin Türk asıllı olduğu Emir Kuzay gibi adlardan esinlenerek söylenebilir (bkz. İslam Ansiklopedisi Huza'a).

Türkler, Mezopotamya'da, Sümer ülkesinden başlayarak, yüzyıllar boyunca yaşamışlar, fırsat buldukça Samî kavimlere hükmetmişler, önce, Sümer Gudea krallığını, sonra Gud(Kut) krallığını, daha sonra da Guz (Kas) krallığını kurmuşlardır. Son iki krallığın hakimiyeti toplam yedi yüzyıl sürmüştür. Böylece, Türkler, bu alanlarda, Mezopotamya'da, Sürye'de, Sürye Selçuklu devletini kuracak kadar yeni yeni akınlarla varlıklarını sürdürmüş samilere uyum göstererek yan yana yaşamışlardır.

Bu durumun en iyi kanıtı, Batı İran'da, Mezopotamya'da, Sürye'de aralıksız varlıklarını sürdüren yine Kas'lardır.

---

3 Huzistan (Huz=Kuz=Guz) ve Kirman yörelerinde oturan Türkler, Araplara "Topraklarımızdan çıkın" diye haber gönderiyorlardı (bkz.Türkiyat Mecmuası, 1969, cilt: XV, s.22). Yine hadislerde "Oğuz Türklerinin=Guz Türklerinin, saltanatlının uzun süreceğinin belirtilmesi, bir keramet olmakla birlikte, köklü Türk-Samî ilişkilerine, eski Guz'lara dayanır. Ayrıca, İslamiyetin yayılışında adları geçen Huza'a, Kuza'a kabilelerinin Huz'larla, Kas'larla ilgisi olabilir. Huza'a'ların Arap ordularında savaşçı olarak bulunmaları, gittikleri ülkelerden geri dönmeyip, İspanya gibi ülkelerde topluca kalıp yerleşmeleri de anlamlıdır. Daha sonraları Abbasi'ler de aynı geleneği sürdürerek ordularında savaşçı olarak Türkleri bulundurmuşlardır.

KAS'LAR

Kas'lar, Babil hükümdarı Hammurabi'nin ölümünden hemen sonra, Babil'e hücum etmişler, ancak başarılı olamamışlardı. Hammurabi'nin oğlu bu durumu bıraktığı tablette öğünerek açıklar ve Kas'ları nasıl püskürttüğünü anlatır.

Kas'lar, bu başarısızlıklarından sonra, dağılmamışlar, toplanma yerleri olan Kuzey Sürye'de, Fırat kıyılarındaki Ana (H-ana) kentine dönmüşler, fırsat kollamağa başlamışlardır. Bu olaydan yüz elli yıl sonra amaçlarına ulaşmışlar, Babil'e hakim olmuşlar, III. Babil hanedanını kurmuşlardır. Kas hanedanı pek çok kralı tahta geçirerek beş yüz altmış yıl sürmüştür.

Bu durum gösteriyor ki, Mezopotamya'da savaşımı, hakimiyeti yitirenler, çekip gitmemektedirler. Bunlar gibi Sümer'ler de, Er hanedanı olarak gelen soydaşlarıyle yeniden güçlendikleri gibi, eski Gud'lar da Kas'larla yeniden güçlenmişlerdir.

Kas'lardan kalan bazı sözcüklerle birlikte, Kas kral adlarının çoğunun yayınlanmasında yarar vardır.

İkinci Babil hanedanından sonra, İ.Ö. 1700 (bin yedi yüz) yıllarında Üçüncü Babil hanedanını Kas hükümdarı Gandaş kurmuştur. Daha sonra gelen Kas krallarının bazıları şunlardır:

Kas Hanedanı Kral Adları:

GANDAŞ

Gandaş (Gan-daş = Kan- daş = Kandaş "aynı kandan olan")

AGUM

Agum I, II, III. (Ag-u-m = agam, Sayın büyüğüm"[4])

KAŞTİLİAŞ

Kaştiliaş, I, II, III (Kaş-til-i-aş = Kas-dil-li "Oğuzlardaki Beg-dil-li = Beydilli gibi soy gösteren ad")

4 "Sayın, saygı değer" anlamını veren Agum sözcüğünün Aga biçimi de olduğu belirtilmektedir ki bu sözcük "Aga /ağa sözcüğünün aslıdır. (bkz.Fritz Hommel, Altirac-litirche Über lieferung München 1897 s.169).

ABİRATTAŞ

Abirattaş (Abirat-taş "Yurt-taş" gibi)

TAZZİGURUMAŞ

Tazzigurumaş (Tazzig-ur-u-maş = Düşman vurmuş)

BURNABURİAŞ

Burnaburiaş I, II (Burna-buri-aş = Börü burnu - "Kurt burnu" veya "Eski kurt").

ULAMBURİAŞ

Ulamburiaş (Ulam-buri-aş = Ala börü = "Alaca, Kızıl Kurt")

KARAİNDAŞ

Kara-indaş (Kara-in-daş "Kara-in mağarasından olan")[5]

KADAŞMAN

Kadaşman-Enlil (Tanrı Ehlil'in akrabası, o soydan gelen) "Kadaş, Uygurcada, "Akraba, arkadaş" demektir. Kadaşman-Harbe (Ka-daş-man - Harbe). gibi.

Kadaşman- Turgu veya Durgu (Ka-daş-man - Tur-gu "Akraba, kardeş Tur-sun veya Dur - sun).- gu eki Türkçede futurum ekidir.

KARAHARDAŞ

Karahardaş (Kara -har-daş) = Kara- Kardaş

KUDUR

Kudur -Enlil (Kud-ur Enlil = güçlü Enlil) (Enlil gücü, Enlil gazabı) Kadır, uygurcada, "güç, gazap" demektir, Kadır Han gibi (Bkz. Kşg.)

ADAD

Adad-şum-iddin (Adad-şum-iddi-n = "Adad sahip sun, koru")

5 Antalya'da Kara-in mağarasının bulunuşu bu tür özel adların varlığını gösterir.

MARDUK

Marduk-apla-iddin (Marduk abla veya ana sahip ol, koru)

ZABABA

Zababa-şum-iddin (Za-baba-şum-iddi-n =Za baba koru sahip ol)
Naz-i bug-aş "Bug soyundan gelen naz, nazlı"

Kurigalzu (Kur-i -galzu = Kur-i-guz-lu "Guz'lu kurucusu, koruyucusu, kurtarıcısı[6]).

Nazibugaş (Naz-i-bug-aş) adı, dil bakımından olduğu gibi tarih bakımından da çok önemlidir. "Naz" sözcüğü eski Farsçadan alındığı gibi, "Bug" soyu ya da boyunun Oğuz'ların yanında büyük önemi vardı. Oğuz'lar evlenmek için hep "Bug" boyundan kız almak istemişlerdir ve almışlardır. "Bugaş" sözcüğü, Bug boyuyle ilgili olabilir, Kas'ların kullandığı bu sözcüğe çok yakın bir sözcüğü de, Gud kral adlarında "İnim-Bagaş > Bug-aş" biçiminde görüyoruz.

Kas dilinde kral adlarından başka pek çok sözcük de bugünkü Türkçeyle doğrudan doğruya bağlanabilir: "İranlı, Fars" anlamı da veren "Tacik" sözcüğüne rastlandığı gibi, "kadın esir" anlamını veren "Kukla" sözcüğüne de rastlanır ki bugünkü anlamlarıyle en güzel biçimde bağdaştığı görülür. Karaduniaş (Kara-dun-i-aş) sözcüğü ise "kara donlu, kara elbiseli" olarak açıklanır ki rahip, din adamı sınıfını gösterebilir[7].

Bugün de Güney Anadolu'da kullanılan "Şıh" sözü Kas dilinde de vardır: "şimdi Şıh=sundu Şıh = Şıh verdi" biçiminde tümcelere de rastlanır. "şum, şim", "sun-mak" demektir.

Sümercede olduğu gibi Kas dilinde de Tanrı adlarının, kral adlarının ve hayvan adlarının çizdiği küçük, resim sözcükler ve anlamları önemle ele alınmalıdır. Bir atın adı "uşan-kuş = uçan kuş" biçimindedir. Tanrı adlarında, genellikle özel adlarda yalvarma, dua anlamı daha çok geçerlidir. Çoğu da bugün olduğu gibi eylem köklerinden türetilmiştir. "Erol,

6 Aynı metatez olayı 'Kızıl Deniz'in" o zamanlardan kalma "Kulzum" biçimindeki adında da görülebilir. Türkçede "-r" sesi bulunan sözcüklerde olduğu gibi, "-l" sesi bulunan sözcüklerde de metatez olayı vardır. Özellikle ek alan sözcüklerde görülen "alın, aln-ı" Anadolu ağızlarında "anlı", "yalın, yalnız /yanlız, yanılış /yanlış /yalnış" gibi.

7 Ahlat'ta şehit düşen Abdurrahman Gazi'nin mezarına "Karadonlar" denilmesi dikkati çekmelidir. Karadon'lar bir kabile adı da olabilir, Kafkasya'da, Zonguldak'da böyle yer adı vardır.

Dursun, Döne, Serpil, Savaş" gibi. Tanrı Enlil korusun, Enlil-gücü ya da "Tanrı Enlil'in soyundan gelen kral" gibi. Ayrıca Kas'ların inandıkları "yer, gök, dağ, deniz" tanrılarının Oğuz geleneğinde, İslamlıktan sonra "Gök-Han-Oğulları, Deniz-Han-Oğulları" biçimlerini alışları da, gelenek, görenek, kültür birliğinin kanıtıdır. Bu geleneklere, bu tür özel adlardaki Türkçeye dikkat edilecek olursa, Kas'ların ve onların kullandığı dilin çok daha eskilere, çok parlak uygarlıklara dayanması gerekir. Bu bakımdan Kas'lar, Türk tarihi; Türk dili hatta dünya dilleri ve tarihleri yönünden çok önemli bir hazinedir.

SÜMER'LER

Yazının başlarında açıklandığı gibi, Sümer uygarlığına sahip çıkmak, Sümercenin en eski Türk dili olduğunu gösteren kanıtları sıralamak, hem çok güç, hem de çok kolaydır. Güçlüklerin başında aradaki altmış asırlık zaman gelir. Kolaylığın nedeni ise, Türkçenin, sözcük asıllarını, kurallarını koruma özelliğidir. Sümer ülkesinde bir tanrıça adı olan "Ubil-İştar" sözcükleri, Türkçenin çok önemli bir özelliğinin aslını hemen açıklamaktadır. "İş-tar", "emek-tar" gibi "iş" sözcüğüyle kurulmuş bir Tanrıça adıdır. "Ubil" ise "kudretli" demektir. Bugünkü "yeterlik, iktidar" eyleminin aslı da "-u-bil-"dir. Yap-a-bil-mek, eskiden yap-u-bil-mek" biçimindeydi ve "u" sesi "iktidar" anlamını veriyordu, "bil-" kökü de bugün de kullanılan "bil-mek"tir. "Ubil-İştar", "muktedir İştar" anlamıyle Tanrıça adı olarak Sümercede, görevine uygun ne güzel kullanılmıştır.

Buna benzer, Sümercedeki pek çok örnekten birkaçını sıralamakta yarar vardır: Sümerce: Dingir, öteki Türk lehçelerinde, Tengri, Türkiye Türkçesinde Tanrı, Yakutçada: Tangara; Sümercede: E-dingir-ra = Tanrı evi, ka-dingir-ra[8] = tanrı kapısı" demektir. Sümerce: ka, "ağız, kapı, menşe" demektir. "Ka-pirig = ka berg = kuvvetli ağız = sihirbaz" demektir. "Ka" sözcüğü, anlam gelişmesiyle, Kas dilinde olduğu gibi, Uygurcada da "akraba" anlamı da vermektedir: "Kadaş = Ka-daş" sözcüğünde olduğu gibi. Sümercede: ab, e = Türkçede: ab, eb = ev"

8 Sümercenin "ka-dingir-ra" deyimi, kendilerinden sonra gelen Akat'lar tarafından olduğu gibi Akat'çaya çevrilmiş "Babilu = Tanrı kapısı" denilmiştir ki, Merkezleri Babil'in adı bu tamamlamadan gelmektedir. Ancak Asur'ların merkezi Ninuva'nın adının daha önce gelen Türkler tarafından konulmuş olması ihtimali vardır. "ova" sözcüğü ile biten yer adları Türkçenin "uba>oba" sözcüğüyle kurulmuştur, Kosova (Kos-ova) gibi. Nine+ube.

demektir. Sümercede: "a" "su" anlamı vermektedir, "su" için ayrıca "sıv" sözcüğü de vardır. Yakutçada da "ü", "su" demektir. Bütün bu "su" kavramına bağlanabilen sözcükler (göz yaşı, ağlamak ve "yuğ" töreni gibi) Orhun Yazıtlarındaki "ı" ve Uygurcadaki "ıg" köküyle açıklanır, aslı: ıd; ödle/öğle gibi. Sümerde: ama, Çuvaş ve Yakutçada "ama", Türkiye Türkçesinde "ana, eme" sözcükleri "anne" demektir. Sümercede: baba, Kas dilinde: baba, Uygurcada: baba, Türkiye Türkçesindeki gibi "büyük şeyh, dede" anlamlarıyle de kullanılır. Sümercedeki Ur-baba, za-baba gibi. Sümercede: ad, bütün Türk lehçelerinde, "ata" demektir. Uygurcada "ada" biçimiyle geçer. Sümercede: diş, Türk lehçelerinde = dişi, Sümercede: kiş, Türk lehçelerinde kişi sözcüklerinde, ikinci heceyi oluşturan -i'lerin kökeni açıkça görülmektedir. Sümercede: igi = göz, sag=kafa (Lugal saggisi=sag-giş-i, = kafalı kişi, akıllı kişi: Türkçede de sak-al, sak-la-mak, sak-ın-mak, sak-ak, sak-ağı" aynı sözcükten türemiştir. Ayrıca "sak kişi = zeyrek, zeki kişi" anlamında Anadolu'da kullanılmaktadır. Sümercede: dag, Türkçede: dağ, ancak sözcük Sümercede "taş" anlamını verirken zamanla Türk lehçelerinde "taşlardan oluşan" anlamıyle "dağ" kavramına kaymıştır. Sümercede "dağ" kavramını ise "kur" sözcüğü vermektedir ki, aslında "şişkin" anlamıyle "karın" demektir. "kar-ın" sözcüğünün aslı da "kur"dur. "kur-sak, kurşak, iç-kur", "kur-daş = kar-daş" sözcüklerinde bu kök bulunduğu gibi "kur-mak, kur-ul-mak" eylemi de aynı köktendir. Sümercede bu kökten "kur-sak" sözcüğü de vardır. Sümerce: din, "can" demektir. Bu kök Türkçede "din-len-mek = canlanmak" sözcüğünde görülür. Uygurda "tın-lı-lar", "canlılar" demektir. Sümerce: gim, Türk lehçelerindeki "kimi = kimin=gibi" anlamları verir. Sümerce: ay, gökteki ay'dır, il ise Türkçedeki il'dir

Meslek adlarından bazıları bugünkü Türkçe ile kolay açıklanır: uşan-du – kümes hayvanları yetiştiren demektir, uşan = uçan, kuş demektir, du = tutan, "dutan" yetiştiren anlamını verir: i-şur = yağ çıkarıcı, i = su anlamından, yağ; anlamına kaymıştır, şur: sormak, sorup çıkarmak, ezmek" demektir, Çuvaşea "Şur-", "sıkmak, sormak' demektir, dup - sar: kâtip, dup = tablet, dip; sar = yaz-mak demektir. Yakutçada da "sar" yazmak anlamını verir. Üstelik Türkçedeki "yaz" kökü de "s-/y-, -r/-z" değişimiyle aynı köktür. Sümerce "aş-kap", "ayaklabı" demektir ki "ayak" sözcüğünün Sümercedeki kökü (as/az) olmalıdır, çünkü "ayak" sözcüğü türemiş bir sözcüktür ve başka Türk lehçelerinde (az-ak, ad-ak, ur-a) biçimleri de vardır. "Kap" sözcüğü de bilinen "kap"dır ve aynı anlam, aynı düşünceyle, aynı uygulama dü-

zeniyle bugünkü Türkçede de "ayağın kabı" olarak "ayakkabı" biçiminde yaşamaktadır.

Sümercedeki önemli sözcüklerden biri de tarımda kullanılan "apin= sapan" sözcüğüdür. Yakutçada "süt" sözcüğünün "üt" oluşu gibi, öteki Türk lehçelerinde "sapan" olan sözcük, Sümercede, Yakutçada olduğu gibi önsesi "s-"yi kullanmayarak "apin" olmuştur. Sümercede "apşin" ise "sapan izi" demektir. Bugün Reyhanlı'daki "Afşin" ırmağı "sapan izi" anlamına bağlanabilir. Sümerce: id "nehir" anlamı verir, bu kök, İd-igle=Dicle, İd-buranın=Fırat, İd-il gibi nehir adlarında görülür.

Sümercede "giş", "agaç" anlamını verir ki, Türk lehçelerindeki "ıgaç = ağaç" sözcüğüne bağlanır. Ötüken Yış = Ötüken Ormanı da aynı sözcükle bağlantılıdır. Sümerce: şe-giş = ağaç suyu = ağaç yağı" demektir ve "susam yağı" anlamında kullanılmıştır. Sümerce: di, "söz, hüküm" demektir, di-mek sözcüğü ile ilgilidir. "di-kut = söz kesen, hakim" anlamını verir aynı zamanda "kesin, kutlu, mukaddes söz" demektir.

Görülüyor ki Sümerce ile Türkçe arasında yapılabilecek karşılaştırmalar böyle bir yazıya sığmayacak kadar uzayıp gidebilecektir.

Sümer atasözleri de Türk atasözlerinin hemen hemen aynıdır[9]

Sümer'lerden, Gud'lardan, Kas'lardan kalan metinlere, bütün dünya dilci ve tarihçilerinin önemle eğilmeleri gerekir. Çünkü, Türkler, Kuzey Asya'dan Güney Mezopotamya'ya inerken çeşitli uluslarla ilişki kura kura göç etmişlerdir. Bu ilişkilerin izleri eski Mezopotamya metinlerinde, özellikle Türk metinlerinde saklıdır. Bu ilişkilere göre tarihin başlangıcından beri, Sümer'lerle aynı çağlarda kendi özelliklerine göre İran, Hint-Avrupa, Anadolu ve Çin uygarlıkları da vardı.

Sümer dilinin bu kadar mükemmel olması, bu kadar mükemmel kavramları anlatabilmesi için, yazı olmadan da, en az İ.Ö. beş bin yıllarında da Sümercenin var olması gerekir. Sümer, Gud, Guz metinlerindeki izlere göre, öteki uluslrın tarihi de bu kadar eskilere gider.

Ayrıca Anadolu'da özellikle Doğu, Orta Anadolu'da Mezopotamya'ya inen Türklerin bir kısmının yerleşmiş olabileceğini de dikkate al-

9 Türk dilciliğine pek çok emeği geçmiş olan Sayın Ömer Asım Aksoy'un yapıtları (Bkz. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü III. Dizin, 1977 Ankara) ile Sümer Atasözleri karşılaştırılınca aradaki ilgiler Açıkça görülür. (Bkz. M. Çığ, Dünyanın En Eski Atasözleri, Tarih, Coğrafya Dünyası, Sayı: 2, sayfa: 148).

mak gerekir. Sümer'lerin Ku-baba" tanrısına Anadolu'da da (Sard'da= Salihli'de) rastlamak anlamlıdır. Etilerden önceki Proto Hattilerin dilinin de bitişken "=agglutinant" olması önemlidir. Ayrıca bugünki Kütahya kentinin adının eskiden "Kutiun=Kut" oluşu da dikkatle izlenmelidir. Çankırı'nın eski adı da Kengir'dir. Aynı ad Doğu Anadolu'da, Kafkasya'da da vardır ve Sümer Ülkesi de aynı adı taşıyordu.

Dil verileri, tarihin saklı gerçekleri için sağlam kanıtlardır.

Çünkü hiç bir sözcük kökü, eskilere dayanmadan yaratılamaz.

Nitekim bugün "Hazar denizi" denen büyük gölün Latince adının "Caspium" oluşu bile, Kas'ların yaşama alanlarını ve göç yerlerini göstermektedir. "Caspium" sözcüğünde "epenthèse olayı vardır,"-p-sesi sözcüğün aslından gelmemektedir. Kaspium denizinin bir adı da Kasar (Kas-ar)dır. Kafkasya adınında da Kas sözcüğü ile ilgili olduğu şöylenebilir.

Dil verilerinin yol göstericiliğiyle, başlangıçtan günümüze doğru, Sümer (Subar), Gud(kut), Guz(Kas) uygarlıklarının halka halka gelişmesi, eski Mezopotamya'daki Türk varlığının büyük önemini göstermekte ve Türk tarihinin başlangıcı sorununu aydınlatmaktadır.

İsa'dan önceki çağların tarih ve dil verilerinin ışığında, bazı boy, soy adlarını açıklamak oldukça kolaylaşmıştır. Bu tür özel adların başında "Oğuz" sözcüğü gelir.

OĞUZ'LAR

İki heceli bir sözcük olan "Oğuz" adı, Türkçedir. Türkçenin özellikrine göre, kök ve ek bakımından bu iki hece açıklanabilir[10].

Orhun Yazıtlarından önce olduğu sanılan (İ.S.V.-VI. yüzyıl) Yenisey Yazıtları'nda "Oğuz" sözcüğü şu anlatımda geçmektedir: "Altı Oğuz budunta = Altı Oğuz boyunda, ulusunda" (Bkz.Hüseyin N.Orkun, cilt: III, s.61).

Orhun Yazıtları'nda, Bilge Kagan, Türk ve Oğuz boylarına, beylerine hitap ederken "Tokuz Oguz budun kentü budunum erti" der. (Bkz.H.N.Orkun, cilt: I, s.48).

Bilge Kagan, Dokuz Oğuzlar için, "kendi ulusum" derken, Oğuzların da Türk olduğu bilincindeydi. Ancak, aradaki, gelenek, birikim,

10 Aynı konunun bir bölümü Türk Dili Dergisi'nin Mart 978 sayısında yayımlanmıştı.

boy, lehçe farklarını da sessizce belirtmekteydi. Nitekim az sonraki savaşlarla sorun daha belirgin olarak ortaya çıkar. Bu sıralarda Oğuzların bir bölümü Selenga ırmağı kıyılarında oturuyorlardı ve başlarında Baz Kagan vardı.

Dokuz Oğuzlar, Bilge Kagan'ın bu politik çağrısına karşın, kendi gelenekleri, kendi güçleri açısından, herhangi bir baskıya uğramamak için, gizlice Çinlilerle anlaşmaya çalışırlar. Bu durumu sezen, Kök-Türk devletinin başarılı veziri Tonyukuk (elbisesi yıkanmış, temiz) anlamında kullanılmış olabilir, Dokuz Oğuzlar üzerine sefer düzenler. Sonunda, Baz Kagan savaşta ölür, Oğuzlar da böylece yenilgiye uğrarlar.

Daha sonraları, Dokuz Oğuzlar, Uygurlarla birleşirler. M.S.745 yılında, Uygur, Basmil ve Karlukların savaşlarıyla Kök-Türk devleti sarsılır, yıkılır.

Uygur Kaganı Moyunçur, devletinin dayandığı başlıca topluluk olarak "On Uygur ve Tokuz Oğuz budun" adlarını açıklar. Demek ki bu sıralarda Uygurların büyük bir çoğunluğu Oğuz boylarıydı. Aynı yüzyılda Müslüman Arap coğrafyacıların, Beş Balık bölgesinde yaşayan Uygurları, "Tokuz Guz = Dokuz Oğuz" olarak göstermeleri boşuna değildir. Bu dönemde, Sabran (Savran), Karaçuk (Farab), Karmak, Suğnak ve Sitgun gibi kentler, Oğuz kentleriydi.

Bu kısa tarihçe de gösteriyor ki "Oğuz" adı, çeşitli kaynaklara, İ.S.VI. ve VII. yüzyıldan beri, geç de olsa geçmiş bulunmaktadır.

Oğuzlar, Türk tarihinin başlangıcından beri durmadan yayılıyorlar, özellikle Batı'ya, Siriderya'ya, İran'ın kuzeyine, Azerbaycan'a, Kafkasya, Kırım, Romanya ve Balkanlara yerleşmeye çalışıyorlardı. Daha önce de, sonra da Suriye'ye, Mısır'a kadar inmişlerdi[11]. Oğuzlar bu akınları, sanıldığı gibi göçebe oldukları için yapmıyorlar, yerleşmek için, devlet kurmak için uygun, elverişli yer arıyorlardı. Yerleşir yerleşmez de yapılar, anıtlar dikmeğe başlıyorlardı. Kas'larda, Selçuklularda olduğu gibi, Kas'ların Ziggurat'ları gibi:

VIII.-IX.uncu yüzyıldan beri, Araplar kendi kaynaklarında bu ünlü Türk ulusuna "Oğuz" veya "Uğuz" diyebilirlerdi; dillerinde bu sesleri karşılayacak harfler vardı. Ancak, Araplar kendi kaynaklarında Oğuz boylarına düzenli bir biçimde, her dönemde "Guz غز" demekte-

11 On dördüncü yüzyılda Abu-Hayyan'ın El-İdrak'inde belirtildiği gibi, Mısır'da, Suriye'de pek çok Oğuz vardı ve Oğuzca sözcükler, öteki Türkçe sözcüklerden kolayca ayrılıyordu.

dirler. Bizanslılar da, durmadan sınırlarını zorlayan Oğuzlara kaynaklarında önemli yer verirler ve daha önce de belirtildiği gibi Oğuzları "Uz" diye adlandırırlar. Yalnız, Kök-Türkler, Oğuzları, "Uguz" veya "Oguz" biçimiyle gösteriyorlardı[12]. Çünkü Kök-Türkler Oğuzlara, Araplar gibi "Guz" diyemezlerdi, onların lehçesinde önseste "ġ-" yoktu, "Kuz" demeleri gerekirdi. Halbuki Oğuzlar kendi adlarını sürekli (Fr. consonne senore, İng. vóiced consannant, Alm. stimhaft) bir ses olan "ġ- /ğ-" önsesiyle söylüyorlardı.

Başlıca bu önses ve buna benzer başka önses sorunlarından olacak ki, Kaşgarlı, Divan'ında kendi lehçesine "Türkçe", Oğuzların lehçesine Oğuzca ya da "Türkmence" der. Kaşgarlı'nın Divan'ında[13] Oğuzca ile Türkmence, daha doğrusu Oğuzlarla Türkmenler eşanlamlı olarak kullanılır ki bir bakıma doğrudur ama daha o yüzyıllarda bile, Türkmenler bütün Oğuzları kapsamazdı. Nitekim Kaşgarlı, Divan'ında, gezdiği yerlerin topluluklarını ayrı ayrı sıralıyor: "Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil" vb. (Bkz.cilt: I, s.4)

Kaşgarlı'nın Divan'ında "Oğuz" adı "Uguz" biçimiyle de geçer. "Oğuz" sözcüğünün dört biçimiyle kaynaklarda kullanılması dikkatle izlenmelidir: Guz, Uguz, Oğuz, Uz.

Dil verilerine, gramere ve tarih kaynaklarının kanıtlarına göre bu biçimlerin aslına en uygun olanı Araplrın belirttiği "Guz" sözcüğüdür. Bu sorun, bütünüyle önses, öntüreme (Prothèse) sorunudur. Oğuzlar bu önseslerinin özellikleriyle, kısaca, konuşmalarındaki değişik önsesleriyle, Kök-Türk lehçesine ters düşmüşlerdir. Kök-Türk lehçesine göre önseste "g̣-" sesi bulunamaz ve Orhun Yazıtlarında "g-" ile başlayan Türkçe sözcük gösterilemez. XI. Yüzyılda Kaşgarlı Mahmud da bu durumu büyük bir yetkiyle anlatmakta ve Türkçede, yani kendi Türkçesi olan Orhun-Karahanlı Türkçesinde, önseste "g-" olmadığını belirtmektedir. Bu yüzden "Guz" sözcüğü Kök-Türk lehçesinde, "u-" veya "o-" öntüreme sesle (Prothèse) birlikte kullanılabilirdi. Böylece sözcük "U-guz" veya "O-guz" biçimlerinde kullanılır oldu. Arapçada ise, önseste "g-", kolaylıkla kullanılabilir olduğundan sözcük, "gayın = غ" ile,

12 Orhun Yazıtları'nda belki de sözcük "Oğuz" değil, "Uguz" diye okunuyordu. Ancak Kaşgarlı'nın Divan'ından sonra iki türlü "Uguz /Oğuz" biçimlerine rastlıyoruz.

13 XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut da Divan'ında Oğuzlar hakkında önemli bilgiler vermekte, yirmi iki Oğuz boyunu adlarıyle belirtmekte, sözcüklerini ve özelliklerini yetkiyle açıklamaktadır ve (Bkz. Faruk Sümer, Oğuzlar, 1972 Ankara).

"Guz" biçiminde gösterilmiştir. Bizanslılar ise bu adı "Uz" biçiminde yazmak zorunda kalmışlardı. Ancak bu biçim, IX-XI. yüzyıllarda sözcüğün başındaki öntüremenin henüz "o-" olmadığını, Bizanslıların bu önsesi, "U-" diye duyduklarını kesin olarak bize anlatmaktadır. Sözcüğün içindeki "g-" sesinin de o dönemde yumuşadığı, hatta eridiği söylenebilir. "Uguz" biçimindeki sözcüğü, Bizanslılar "Uz" biçiminde duymuş olacaklar ki öyle yazmışlardır[14]. Eğer o dönemde, Oğuzlar, kendilerine "Oğuz" demiş olsalardı, Bizanslıların da, Alp-Arslan'la savaşırken ordularına bile aldıkları bu ulusa, "Uz" yerine "Oz" demeleri gerekirdi. Kısaca Türklerde "Uğuz" sözcüğünün, "Oğuz" oluşu, en az XI. yüzyıldan sonradır denebilir ve "U-" sesinin "O-" sesine geçişi yanındaki damak ünsüzü "g-"nin etkisiyle açıklanabilir. Aslında sözcükteki öntüreme, "U-" biçimiyle kalsaydı, Urum (Rum), Urmiye, Urus(Rus) sözcüklerinde olduğu gibi, öntüremeli bir sözcük olduğu, çoktan inceleyicilerin dikkatini çeker, kök ve ek bakımlarından başka başka açıklamalara gidilmezdi (Bkz. İslâm Ansiklopedisi, Oğuz ve Türk maddeleri.).

Arapların "Oğuz" sözcüğünü "Guz= غز" biçiminde yazmış olmaları ise, tarih bakımından çok önemlidir. Niçin Araplar VIII-X. yüzyıllar boyunca sözcüğü, "Uguz" veya "Oğuz" sözcüğünü duydukları halde, bu sözcüğü öntüremeli yazmayıp "Guz غز" biçiminde yazmışlardır? Hatta Kaşgarlı bile, Türkçeden söz ederken "Uguz" veya "Oguz" biçiminde yazdığı halde, Arapça yazdığı Divan'ının önsözünde, sözcüğü, "Guz" biçimiyle kullanmaktadır. (Bkz. Kaşgarlı Divanü Lûgat-it-Türk Tıpkıbasımı, sayfa: 3, satır: 1). Demek ki "Oğuz sözcüğü, Araplarda ve Arapçada "Guz" biçimiyle yerleşmiştir ki bu biçimin Arapçada geleneği vardır, başka türlü bu ulusun adı yazılamaz. Bu durum çok önemlidir. Demek Araplar, Oğuzları "Guz" denildiği zamandan beri tanımaktadırlar ve eski biçim Araplarda kalmış, yeni biçim yayılmıştır. Arapçada "Oğuz" lar eski biçimle "Guz"lar diye yerleşmiş ve her çağda "Oguz" yerine daima "Guz" demişlerdir.

Bu durumda, "Uguz" veya "Oguz" sözcüğünü VII.-VIII. yüzyıldan beri belgelerde bulduğumuza göre Araplarda yerleşmiş olan, geleneği

14 Buna göre sözcük, Orhun ve Uygur dönemlerinde "Uguz" diye konuşulmuş, yazılmış olmalıdır. Nitekim Kaşgarlı'da da hem "Uguz" hem de "Oguz" biçimi vardır. Sözcük Arap harfleriyle de o dönemde, çok defa "vav" sız, üzerine "ötre" konmuş elif ile yazılıyordu: اُز gibi. Üstelik sözcüğün sonundaki "-z" sesini kesinlikle belirtmek için اغوز = Uguzz" biçiminde "ّ = şedde" de konuyordu.

kurulmuş bulunan eski "Guz" biçimi hangi yüzyıldan beri kullanılmıştır ve Araplar, "Oğuz"lardan önce, "Guz"ları ne zaman, nerede tanımışlardır? Bu soruya verilecek yanıtlar, tarihin pek çok karanlık sorunlarını aydınlatacak, çözülmeyen pek çok düğümü çözecektir.

Kısaca, tarih kaynaklarında görülen dört türlü "Oğuz" sözcüğünün gelişimi ancak şöyle açıklanabilir:

Guz (Araplarda) → U-Guz (6–11. yüzyıl Türklerinde)
↗ Uguz → Oguz → Oğuz (Türkiye Türklerinde)
↘ Uguz → Uğuz → Uz (Bizanslılarda)

Aynı olay[15] "oruç" sözcüğünde de görülmektedir: Müslümanlığı Araplardan çok, komşuları İranlılardan alan Türkler, İslamlığın başlıca terimlerini de İranlılardan almışlardır: "Namaz, abdest" gibi sözcükler Farsça olduğu gibi, "Oruç" sözcüğü de Farsça asıllıdır.

Daha önceki Türk dili kaynaklarında "perhiz anlamına gelen bu biçime yakın bir sözcük bulunmamaktadır[16]. Farsçada "oruç" sözcüğünün karşılığı ise "ruze'dir

Türkçede, "r-" sesiyle başlayan sözcük bulunmadığı için, yabancı dillerden gelen bu tür sözcükler, öntüreme seslerle karşılanmış, bu nedenle de çok defa biçim değiştirmişlerdir. Lehçelerde Urmiye gölü, Urum (Rum)[17], Urus (Rus) ve yazı dilinde de kullanılan Urfa (Ruha) bu

15 Aynı olayın türlü görünüşleri, eski kaynaklarda belirtilmiştir: Ugan /Ogan, Ugur /Ogur (uğur), ugramak /ogramak (uğramak); ur-gak > or-gak > orak (Kşg. C.I, s.14), üküş /öküş "çok", ürgi /örgi "yüksek" vb.

Ayrıca "nehir, ırmak" anlamında kullanılan "ügüz" sözcüğünün durumu da dikkate değer: Orhun Yazıtları'nda "ügüz" biçimiyle geçen sözcük, Kaşgarlı'nın Divan'ında ise "öküz" biçimini almıştır ve Kaşgarlı, Kaş Öküz (Hotan şehrinin iki yanında akan iki derenin adı, Tavuşgan Öküz (Uç şehrinde akan bir derenin adı), Öküz (Benegit ırmağı, Oğuzlarca) demektedir. "Ügüz" sözcüğünün aslı da şu biçimde açıklanabilir: ıg-ız > igiz > ügüz > öküz. Kısaca "hayvan" anlamındaki "öküz"den başka, bu lehçelerde kullanılan "nehir" anlamındaki "öküz" sözcüğü, "su" anlamındaki "ıg" sözcüğüne çoğul kavramı veren "-ı-z" ekinin getirilmesiyle oluşmuş ve "öküz" ya da "ügüz", "sular" kavramını vererek "nehir, ırmak" karşılığında kullanılmıştır. Aynı kökten kurulmuş görünen "ögen" sözcüğü de Uygurcada "dere, çay" demekti. Aslında "ögen" sözcüğü, "küçük su" demektir ki kökü "ıg > -ig" ve eki "-en", anlamına, yerine uygun olarak kullanılmıştır. Bir tür hayvan adı olan "öküz" sözcüğü ise Yunanca 'oks' sözcüğü ile ilgili olabilir.

16 Uygurcada "baçag /paçag", "perhiz, oruç" demektir.

17 Uygurcada Doğu Romalılara "Purum" denilmesi ayrıca dikkati çeker. Önsesler bakımından Fin-Ugur terimindeki "Ugur" sözcüğü de "U-gur" biçiminde bir öntüreme (prothese) ile açıklanabilir. Hatta, daha ileri gidilerek, yaygın "-r /-z" değişimiyle, "Gur", "Guz" aynıdır, denebilir. Aynı biçimde bir öntüreme "Uygur" sözcüğü için de geçerlidir.

tür sözcüklerdendir. Bu duruma göre "oruç" sözcüğü şu biçimde oluşmuştur: Farsça "ruze > o-ruç" olmuştur.[18] Farsça "rüzgâr" sözcüğü de Anadolu ağızlarında "ü-rüzgâr, ö-rüzgâr" olmuştur.

Türkçede, yer ve ulus adlarında, bu olayın "i- /ı-" ve "ü-" öntüremeleriyle kurulmuş yığınlarca örneği vardır: "İ-sveç, İ-skandinavya, İ-skoç, İ-sviçre, I-slav, I-stanbul, İ-zmir (Smyrne), Üsküp (Skopi) gibi. Özellikle, eski çağlardaki "İskit"ler de bu tür sözcüklerle açıklanabilir ve "Saka" sözcüğü ile ilgisi kurulabir.

Türkçedeki önseslerin özellikleri ve öntüreme olayı ile, "Oğuz" sözcüğü üzerinde uygulanan bu açıklama, tarihin karanlık, sorulu bir yönünü, "Oğuz" adının türlü kaynaklarda dört ayrı biçimde değişik yazılışını çözümlemektedir. Ancak bu açıklama ile, "Oğuz" sözcüğünün aslı, "Guz" sözcüğü olarak belirince, Arapların "Guz"ları ne zaman nerede tanıdıkları sorunu ortaya çıkar. Bu sorunu tarih elbet bir gün kesinlikle açıklayacaktır. Yalnız bilinen şudur ki, "Oğuz" sözcüğünün "Guz" sözcüğü olarak açıklanması, Oğuzların, dünya tarihindeki yerini, Orhun yazıtları'ndan çok eskilere, özellikle, başka uluslarla ilgileri, ilişkileri bakımından çok gerilere götürmektedir.

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü üzere, tarih olayları, dil verileriyle desteklenirse, Oğuz boylarının ortaya çıkışı sorunu gibi, gerçekler, biraz daha belirir, sorunlar biraz daha aydınlığa kavuşmuş olur.

Açıklanması gereken boy, soy adlarından biri de İ. S. VI. VII. yüzyıldan, beri bıraktıkları metinlerle tanıdığımız Uygur Türkleridir Kaynaklarda geçen bazı sözcüklerde Uygur'ların gerçek durumlarını gösteren izler vardır.

UYGUR VE YUGUR

Bugün Kuzey Asya'da Yugur adı altında yaşayan topluluk, eski Uygur'ların son temsilcileridir ve adları da tarihin tanıdığı Uygur'ların aslını göstermektedir.[19]

---

18 Yine aynı olayın pek çok örneğini Anadolu ağızlarında görmekteyiz: "rüya /ürüya, rahat /irahat, rıza /ırıza, razı /irazı, renk /irenk, ramazan /ıramazan" gibi. Bu tür sözcüklerle kurulan tümceler de her gün yörelerimizde kullanılmaktadır: "irahatım kaçtı, irizası yoktu, irazı değilim, irengi sapsarı oldu, irazamanda oruç tutar mısın?, ürüya görmüş" vb.

19 Kaşgarlı Divan'ında verdiği haritada Yugur'ları göstermiştir. Ancak metinde bu sözcüğün kullanılmaması dikkate değer. Harita bir başka kaynaktan alınmış olabilir.

"Yugur" sözcüğünün varlığından, "Uygur" sözcüğünde de bir metatez olayı bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu duruma göre, Uygur sözcüğünün aslı Oğuz /guz sözcüklerinde olduğu gibi "Gur" dur. Sözcüğün önündeki sesler, Türkçede çok yaygın olan öntüreme seslerdir. Buna göre "y-ı-lan /yılan / ılan /lan" sözcüklerinde olduğu gibi (bkz.V.Hatiboğlu, Türkçede Bazı Hayvan Adları, Bilimsel Bildiriler 1968) "Yugur" sözcüğünde de "y-u-gur" biçiminde bir öntüreme olayı (Prothèse) vardır. "u-y-gur" biçimi ise "y-u-gur biçiminin" metathèse'le meydana gelmesiyle açıklanır. Sözcüğün aslı, "Fin-Ugur" teriminde de kullanıldığı gibi "Ugur" değil "Gur" dur, tıpkı "Uguz" olmayıp "Guz" olduğu gibi. Aynı "Gur" sözcüğünü Macar'ların bir başka adı olan "Hungar" da da görüyoruz. "Hungar" sözcüğü "H-un-gar" biçimiyle açıklanabilir. Önsesteki H- Balkan lehçelerinde çok görülen "öntüremeh" dir. "un-gar" ise "On-Gur" demektir. "Bulgar" sözcüğü de Bel-gur / Bul-gar" olabilir. "Beş-Gur" demektir. "Beş Huz", "Dokuz Oğuz", "On Uygur" gibi sayı adlarıyla kurulmuş pek çok topluluk adı vardır. Hurri sözcüğüde Guz /Huz değişimi gibi Gur'dan gelmiş olabilir.

Oğuzca ve Uygurca için en önemli kaynakların başında, Kâşgarlı'nın Divan'ı gelir. Kâşgarlı Divan'ında, sözcük başındaki "t- /d-" değişiminden başka Oğuzca'nın çok önemli özelliklerini belirtmektedir.

Kâşgarlı, "h-" ile başlayan sözcükler için şöyle demektedir: "Kitabın sahibi Mahmud der ki bunun içindir ki bizim atalarımız olan Beylere Hamir derler çünkü Oğuzlar Emir diyemezler elif harfini "h-" ya çevirerek söylerler" (Bkz. Divan, Cilt: I, s.112). Kâşgarlı "h" sesinin kendi Türkçesinde bulunmadığını, sözcüklerin başında bu sesi kullananları yabancı saydığını açıkça belirtir: "Hotanlılarla Kençekler kelimenin önünde bulunan elifleri, h'ye çevirirler. Türk dilinde bulunmayan bir harfi kattıkları için biz onları Türk saymıyoruz. Türkler baba'ya ata, Hotanlılarla, Kençekliler *hata*, Türkler ana'ya *ana*, onlar ise *hana* derler. Bkz. Kaşgarlı Divan'ı, cilt: I, s. 32), Kas'arın Ana (Hana) kenti gibi.

Kâşgarlı ayrıca, ḳ'den dönen h'ler için de örnekler verir: "handa= nerede, hayu=hangi, hız=kız" sözcüklerinin karşısına da, bunların Oğuzca ve Kıpçakça olduğunu yazar.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere, Kâşgarlı'nın Türkçesinde, yani Orhun Türkçesinin devamı sayılan Karahanlı Türkçesinde, sözcüklerin önsesinde "h-" sesi kullanılmamaktadır. Kaşgarlı yalnız Oğuzcada

"h-" sesinin bazı sözcüklerin başında bulunduğunu yadırgayarak belirtir. Bu durum, dil tarihi yönünden olduğu gibi tarih olaylarını açıklamada da boylar bakımından çok önemli, çok yönlü sonuçlar verir.

Uygurcada da "h-" sesiyle başlayan sözcükler vardır. Oysa uygarca, Orhun Türkçesi ile Karahanlı Türkçesi arasında bağlantı halkası sayılır. Uygurcada "h-" sesiyle başlayan sözcüklerden birkaçı şunlardır:

ḥaç (ḳaç: ne kadar, kaç)
ḥaçan (ḳaçan: ne zaman?)
ḥalın (ḳalın: ince olmayan, kalın)
ḥaltı (ḳaltı: kaldı, kaldı ki, ne zaman ki)
ḥan (ḳan, hükümdar, baba)
ḥangsız (ḳangsız, babasız)
ḥanyu (ḳayu, ne zaman, ne gibi, hangi)
ḥara (ḳara: kara, siyah)
ḥara kuş (ḳara kuş: kartal, kara kuş)
ḥarın (ḳarın: karın)
ḥarga (ḳarga: karga)
ḥarı (ḳarı: ihtiyar)
ḥarımak (ḳarımak: ihtiyarlamak)
ḥat (ḳat: kat, tabaka)
ḥata (kata, defa, kez)
ḥatıg (ḳatıg: katı, sert)
ḥatun (ḳatun: hatun, kraliçe)
ḥıl (ḳıl: kıl)
ḥılınç (ḳılınç: kılınç, iş, hareket, fiil, amel)
ḥılmak (ḳılmak: kılmak, yapmak)
ḥul (ḳul: kul, köle)
ḥuş (ḳuş: kuş)

(Bkz. A. Caferoğlu; Uygur Türkçesi Sözlüğü, İstanbul 1968).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere, Orhun ve Karahanlı Türkçesinde bulunmayan sözcük başındaki "ḥ-" sesi Uygurcaya nereden gelmiştir, bu sorunu önemle ele almak gerekir.

Uygurcada, sözcük önseslerinde "ḥ-" den başka "g-, p-" sesleriyle başlayan sözcükler de vardır:

gatıg (ḳatı, sert, sağlam)
gılınç (kılınç: iş)

gılmaḳ (ḳılmak: kılmak)
gız (ḳız: kız, genç)
ganag (ḳonak: konak, köşk)
gorgunçsuz (korkunç olmayan) vb.

Uygurcadaki, "p-" ile başlayan sözcüklerin birkaçı da şunlardır:

pakır (bakır)
par (bar: var)
parça (barça: bütün, hepsi)
park (bark, ev bark)
pek (berk: sağlam)
pışmak (bişmek, pişmek, yetişmek, olgunlaşmak)

Uygurcadaki bu örneklerle birlikte, iki türlü önsesle de kullanılabilen bazı sözcüklerin varlığı, sonuçları bakımından önemlidir. Uygurcada hem "bakır" hem de "pakır", "bar/par, barça/parça,pütün/bütün, bütürmek/pütürmek" gibi sözcüklerin bulunuşu dikkatle incelenmelidir. Bu durum, yazı dilinde, "b-" ile başlayan sözcüklerin, ağızların etkisiyle "p-" biçiminde de kullanıldığını açıkça göstermektedir. Önceki örneklerde görülen "ḳ-/g-/ḫ-" önsesleri için de durum aynıdır. Uygurcada, yazı dilinde "ḳ-" önsesiyle kullanılan sözcükler, Uygur konuşma dilinde "g-" ve "ḫ-" sesiyle konuşulmaktaydı. Kısaca, Uygurcada yazı dilinde, bazı sözcüklerin önsesinde "ḳ-" yerine "g-" ve "ḫ-"nin kullanılması, Uygur topraklarındaki ağızların yazı diline yansımasıdır denebilir. Ancak biraz sonra açıklanacağı üzere Kaşgarlı, bize başka ip uçları da vermekte, Uygur şehir halkının başka türlü konuştuğunu da belirtmektedir.

Uygurcanın, Kök-Türk lehçesinden ayrılan bu tür önseslerle kurulmuş Türkçe sözcükleri, Uygurcayı Oğuzcaya yaklaştırır, daha doğrusu Uygurcada pek çok Oğuz özelliği görülür. Bu özelliklerin başlıcaları şunlardır:

1) Önseslerdeki süreklileşme (sonorisation): "kız" yerine "gız, ḫız" denilebilmesi. Anadolu ağızlarında olduğu gibi.

2) İçseslerde yaygın olmayan bir süreklileşme vardır:

"Tarḳan" yerine "Tarḫan", "Orḳun" yerine "Orḫun", yılkı" yerine "yılḫı" gibi.

3) Sözcük hazinesi, özellikle yabancı sözcüklerin, Kök-Türk lehçesinden çok fazla oluşu da Uygurcayı Oğuzcaya yaklaştırır. Oğuzların sözcük hazinesi incelenecek olursa, Gotlar, Germenler ve Latinlerle orortak sözcükler kullanıldığı görülür. Anlaşılan, Oğuzlar bu uluslarla zaman zaman komşu yaşamışlardı ve kültür alış verişinde bulunmuşlardı.

Ayrıca akraba adları Uygurcayı Oğuzcaya yaklaştıran önemli etkenlerdendir. Orhun Türkçesinde kullanılmayan, Uygurcada kullanılabilen akraba adlarından "baba" sözcüğü, aslında Oğuzcadır.

Kaşgarlı, Oğuzların "ana" yerine "aba" sözcüğünü de kullandıklarını yazar ki, bu gelenek bu gün de Anadolu ağızlarında sürmektedir Kaşgarlı bir de "dede" sözcüğünün Oğuzca olduğunu açıklar. Bilindiği üzere "baba, dede, aga" gibi çok önemli akraba adları Oğuzlarda kullanılmış ve kullanılmaktadır. Bunlardan, Orhun Türkçesinde bulunmayan "baba, aga=ağabey, büyük kardeş" sözcüklerinin Uygurcada geçmesi, ancak Oğuzların etkisi olarak açıklanabilir. Çünkü Uygurcada "baba" sözcüğüne gereksinme yoktu bu anlamda Uygureada Orhun Türkçesi gibi "ata, kang" sözcükleri de kullanılıyodu.

Uygurları Oğuzlara yaklaştıran bu kanıtlar dışında Uygurların yazı dillerinin başka, konuşma dillerinin başka oluşu dikkatle izlenmelidir. Kaşgarlı, Uygurları biraz yabancı tutar[20] ve dilleri için şöyle der: "Uygurların öz Türkçe bir dilleri olduğu gibi, kendi aralarında konuştukları zaman ayrı bir ağız dahi kullanırlar" (Bkz. Kaşgarlı, C.I, s.29). Demek Uygurlar, yazı dillerinden ayrı, Kaşgarlı'nın bile kolayca fark edemediği bir lehçe ile konuşuyorlardı ki asıl dilleri de buydu, yani eski Oğuzcaydı. Yalnız yazı dilleri Kök-Türk lehçesinin büyük etkisinde idi, çünkü Kök-Türk yazı dilinin geleneği vardı, Uygurlar da bu geleneğe uymuşlardı[21], hatta Uygurlar, Çinlilerle yaptıkları alış verişler için kendi

---

20 Kaşgarlı Beş Balık halkı Uygurlar için şöyle der: "Bu vilâyette beş şehir vardır. Vilâyetin halkı en katı kâfirlerdir'' (Bkz. C.I, s.113) Bu durum, Uygurların bir bölümünün Müslüman olmayışı ve Sanskrit sözcükleriyle dolu bir dil kullanışları biçiminde yorumlanabilirse de aslında Uygurlar, konuşma lehçeleri ve gelenek tutum bakımlarından Kaşgarlı'ya, kaşgarlı'nın Türkçesine ters düşmüşlerdir, Oğuzlar gibi.

21 Büyük Selçuk İmparatorluğu ve Anadolu Selçuk Devleti (XI-XIII. yüzyıl) Oğuz boylarına dayandığına göre, bu devlet büyüklerinin de lehçesi Oğuzca idi, ancak, Oğuzcayı, geleneği olmadığı için, yazı dili olarak kabul edemiyorlardı. Uygurca ve onun devamı olan Karahanlı lehçesi de bütün zorlamalara karşın Selçukluların kendi lehçelerine, Oğuzcaya aykırı düşüyordu. Bu zorluklarla, daha başka kültür etkenleriyle, Selçuklular, yazı dili, resmi dil olarak Farsçayı kabul etmek zorunda kalmışlardı.

Uygur harflerinden başka Orhun harflerini de kullanıyorlardı ki, bu yazıları ancak Müslüman olmayan Uygarlarla Çinlilerin okuyabileceklerini yine Kaşgarlı açıklamaktadır (Bkz. Kşg.C.I, s.29). Böylece, Uygurların yazı dili bakımından Kök-Türk yazı dilinin etkisinde olduğu gibi alfabe bakımından da, kendi alfabaleri olmasına karşın, Orhun alfabesinin etkisinde kalmaları da dikkate değer. Aslında Uygurlar, büyük ölçüde Oğuzlardı ve aralarında Oğuzca konuşuyorlardı.[22] Bu durumu Uygur hükümdarı Moyunçur, anıtında açıklar ve başkanlık ettiği ulusun On Uygurlarla, Tokuz Oğuzların olduğunu söyler.

Araplar ise Uygurları doğrudan doğruya "Tokuz Guzlar" olarak yazarlar. Bütün bu araştırmalara göre açıklanan sonuçları özetle şöyle sıralayabiliriz:

1) "Oğuz" sözcüğünün aslı "Guz"dur. "Oğuz" sözcüğü önceleri "Uğuz" biçiminde idi Araf harfleriyle yazılmış metin aktarılırken bile Uguz yazmak gereği düşünülmüştür (Bkz. Kşg.C.I, s.38 ve Dizin) daha sonra "Oğuz" biçimini aldı.

2) "Uygur" sözcüğünün aslı da "Gur"dur. Bu sözcük de önce "Ugur" biçimine sonraları da "Yugur", "Uygur" biçimlerine dönüştü.

3) Aslında, "Uguz" ve "Ugur" sözcükleri aynı Gur /Guz" sözcüğünden başka bir şey değildir, denebilir. Sözcüklerin sonundaki -r /-z değişimi,[23] çok eski yüzyıllardan beri sürüp gelen Türkçenin yaygın bir kuralıdır ve bu kural yardımıyla Gur, Guz arasında ilgi kurulur: "Köz / kor" "tuz /çor", "ikiz /ikir" sözcüklerinde olduğu gibi.

Bu duruma göre "Guz" sözcüğü ile Gur sözçüğü, hatta (Ḥur) Hurri sözcüğü ile "Uygur" sözcüğü arasında da bir yakınlık aranmalıdır.

Ural-Altay topluluğundan sayılan Fin-Ugur'larla Oğuzlar arasındaki yakınlık öteden beri ileri sürülmüştür. (Bkz. Ancyklopedie des İslam, Türk maddesi). Bu tür örnekleri yinelemek konunun önemi bakımından yararlı olacaktır.

Ugur sözcüğünde "U-gur" biçimindeki bir öntüreme ile sözcüğün aslı "Gur" denilmişti. Bu tür öntüremeli açıklama "Uygur" sözcüğü

22 Ancak eski Anadolu Türkçesi olan Oğuzca, Anadolu'da 13. yüzyıldan sonra resmi yazı dili olabildi ve yavaş yavaş geleneği kuruldu. Bununla birlikte Osmanlı şairleri, Çağatay şairlerine nazireler yazmaktan kendilerini alamadılar.

Ayrıca 19. yüzyılda Kırım Türkleri de konuşma dilleri ayrı olduğu halde, geleneği çoktan kurulmuş İstanbul lehçesini yazı dili olarak kabul etmek istemişler, bazı girişimlerde de bulunmuşlardı.

23 Çoğul eki-ar /-er de, Hint-Arapça dillerde / s, z'ye dönüşmüş olabilir.

için de geçerlidir: Uy-gur" gibi. Ancak, Türk dil tarihinde "uy-" gibi bir öntüremeye rastlanmamıştır. Olsa olsa bu öntüreme "yu- > y-u-" biçiminde olabilir. Türkçede "yılan > y-ı-lan" sözcüğünde olduğu gibi iki öntüremeli biçim de oluşabilmektedir. Bu tür yinelemelerle, metatezle, seslerin yer değiştirmesiyle, Gur > U-gur > Y-u-gur > Uygur biçiminde bir gelişme düşünülmüş ve "Uygur" sözcüğünün aslı böylece "Yugur" olur denilmişti. Özellikle Uygur lehçesinde pek çok sözcüğün metatezli biçiminin kullanıldığı görülür ki, içinde "-r-" sesi bulunan sözcükler, metateze daha yatkın olur. Nitekim Uygurcada "yağmur" yerine "yamgur", "yoğurt" yerine "yorgut", "erdem" yerine "edrem", "arpa" yerine "abra", "orta" yerine "odra" da denmiştir.

Özetle, açıklamalar yardımıyle Uygurlar, eski Gur'lardı, Oğuzlar da eski Guz'lardı, denildiği gibi -r /-z değişimiyle Gur /Guz sözcüklerinde, eski çağlardan gelme kök birliği olduğu ileri sürülebilir.

Bu duruma göre, Kuzey Asya'dan Güney Mezopotamya'ya doğru göç eden ve bir kısmı da göç yolları boyunca yerleşen Türk asıllı kavimleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Sabir'ler, Subar'lar, Subir'ler, Sibir'ler ve Sümer'ler.

2. Gud'lar, Guz'lar (Kus'lar, Kas'lar, Kos'lar; Kuz'lar Huz'lar Hazer'ler vb[24].)

3. Karagas'lar (Kara-Kas'lar), Gagavuz'lar[25], Kazı Kumuk'lar (Gumuk'lar vb[26].)

Mezopotamya'ya ilk gelenler Sümer'lerdir (İ-Ö. 3500–4000).

---

24 Guz'lar kendilerine "Guzar"da diyorlardı. Sondaki "-r" eki, çoğul kavramı veren bir ek görünümündedir.: Tatar (Tat-ar), Avar>Ap-ar, Hazer (Haz-ar /Huz-ar /Kas-ar) biçimlerinde aynı ek kullanılmıştır. "Harezm"ya da Harzem sözcüklerinde de yine -r- sesi dolayısiyle bir metatez olayı olabilir. Çünkü aynı yörelerde aynı özellikler sürüp gitmiştir. "Huz" sözcüğü, ayrıca, Arapça "Ahvaz" çoğul biçiminde de kullanılmaktadır.

Aynı "-ar" çoğul eki "Urartu, Gurer" gibi sözcüklerde de söz konusu olabilir.

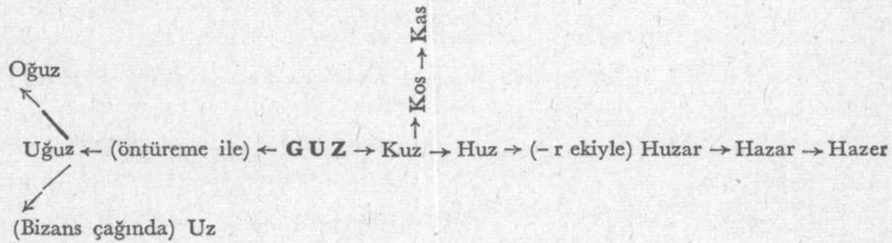
25 Gagavuz adının sonundaki bölümün "oğuz" sözcüğünden gelebileceği önceleri belirtilmiştir. Ancak bu parça "Oğuz" sözcüğünden değil de "Guz" sözcüğünden gelmiş olabilir: yagız / yavuz sözcüklerinde olduğu gibi. Sözcüğün başındaki bölüm ise Kara /gara" olabilir, bu durumda sözcük "Gara-guz" olur ki "-r-" dolayısiyle yine bir metatez olayı düşünülebilir. Türklerde soy, boy adlarında "Kara" sözcüğü çok kullanılmıştır: Kara-Han = Kara Kagan'lı, Kara-gas'lar (Kara-gas veya Kara-Kas) gibi.

26 Kumuk'ların adında çok defa "Kazı" sözcüğünün bulunması, bunların Kas'larla ilgili olabileceğini gösterir. Kumuk sözcüğü de (Kuz-muk) biçiminde düşünülebilir. Kumuk'ların gelenek ve göreneklerinin, halk edebiyatı ve kültürünün zenginliği yıllarca inceleyecilerin dikkatini çekmiştir ki, bu durum ancak böyle bir Kas soyu geçmişiyle açıklanabilir.

Sümerler yıpranmağa, zayıflamağa başladıkları sırada, yine aynı topluluğun kalıntıları üzerinde Gud'ların hükümranlık kurduklarını ve bu hükümranlığın 125 (yüz yirmi beş) yıl sürdüğünü görüyoruz (İ.Ö. 2500). Gud'lardan sonra hükümranlık Sami'lere geçmiştir. Ancak Sümer ve Gud topluluklarının kalıntıları bu yörelerde yaşamlarını sürdürüyorlardı ki aynı soydan Guz'lar tarih alanına çıkabildiler.

Sami kavimleri arasında ve üstünde hükümran olabilmek için Türk asıllı kavimlerin uzun yıllar beklemeleri ve hazırlanmaları gerekmiştir. Nihayet İsa'dan önce yaklaşık 1700 (bin yedi yüz) yıllarında Guz'ların Akad'ları devirerek, Babil'de III. Babil hanedanını kurduklarını görüyoruz. Akad'lar Guz'lara Kas'lar ya da Kaşu'lar diyorlardı. Bu bakımdan "Guz" sözcüğünden çok "Kas" sözcüğü yerleşmişti. Ancak Araplar ve Farslar daha sonra "Guz" sözcüğünü "Oğuz" sözcüğü karşılığı olarak günümüze kadar kullandılar.

Bütün bu açıklamaları şöyle özetleyebiliriz:

Görülüyor ki, eskilere dayanmadan yeni bir sözcük kökü yaratılamadığı gibi, yine eskilere dayanmadan yeni bir ulus da yarrtılamaz. Bugünkü ulusların hemen hepsi, eski ulusların türlü etkenlerle değişe değişe oluşmuş yeni biçimleridir·

Dil verileri ise, her çağ için hiç kuşkusuz en sağlam kanıtlardır.

Dil verilerinin öncü, yol gösterici olmalarıyle başlangıçtan günümüze doğru Sümer (Subar), Gud (Kut), Guz (Kas, Kus, Huz) uygarlıklarının halka halka gelişmesi, eski Mezopotamya'daki Türk varlığını göstermekte, Oğuz'ların, Gur'ların, Uygur'ların kökenini açıklamaya yardım etmekte ve Türk Tarihinin başlangıcını aydınlığa kavuşturmaktadır.